

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת צו

שבת הגדול תשט"ז (חלק א)

שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול

- נם דשבת הגדול מובא במור, ולמה קבעו זכרון הנם בשבת דייקא •
- מדרש פליאה: האדם שעשה עבירה ועשה תשובה, הקב"ה מוחל על כל עונותיו, ולכך נקרא שבת הגדול • השומר שבת כהלכתו מוחלין לו בתשובה לחוד אפילו על עבירות החמורות, ואינו צריך לד' חילוקי כפרה • במדרש: טוב מלא כף נחת, זה יום השבת • וזה: כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין • אוהב ישראל: טעם שבת הגדול, לפי שבאותו שבת נפתחו כל האורות דיציאת מצרים • במדרש משכו ידיכם מעבודה זרה, וקחו לכם צאן לפסח, הה"ד בשוכה ונחת תושעון • גם קודם קיחת הפסח ידעו המצריים שהבכורים יפיו, והטעם שלא לחמו הבכורים עד שלקחו הפסח • דיבור הנאמר על תנאי אינו מכריח את הבחירה • 'כחצות הלילה', למה לא אמר חצות איזה לילה • 'שמרים' לכל בני ישראל, שמצפים בבליון עינים על ישועת ה' •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת העניין

שנת תשפ"ו לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

★ ★ ★ ★ אביסל קלאר (12 מינוט מתוך 33)

לשון קדשו - קונטרס שנד (חלק א)

לשון קדשו:

929-522-1515

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פעקס: 718-650-2970

קול אוצר יהודא

ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-2223419
79 → 1 → 5 → 16.1

דרוק 1 דערנאך **354** פאר די **רעקארדינג** פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

◆ יהם יעלו לזכרון ◆

הרה"ח כביר המעשים, עמד כעבר נאמן לרביה"ק ז"ע
ממייסדי קהלתו במאנטריאל יצ"ו רבות עשה שם למען המקוה
רבי ברוך ז"ל ווערצבערגער
ב"ר מרדכי ז"ל - נפטר ט"ז שבט תשמ"ח
וונתנו מרת **יבט** ב"ר חיים ע"ה בראדי מעיר סאטמאר
נפמרה ו' ניסן תשס"ד

הגאון הצדיק המפורסם חסידא ופרישא, בורח מן הכבוד,
הרבי'ן תורה במשך יובל שנים, והעמיד תלמידים הרבה
רבי צבי הירש זצ"ל מייזליש
אבד"ק ור"מ **שאפראן** - מוה"ם "בנין הישר"
תלמיד מובהק וחביב של רביה"ק ז"ע, אשר זכה לקרבה יתירה אצלו,
ומינהו לכתוב חידושי תורתו בסוגיות הש"ס
בן הגה"צ ר' **חיים זצ"ל** אבד סאראוואש - נפטר י"א ניסן תש"פ

הרה"ח איש ישר ואהוב, קבע עתים לתורה, ופיזר מהונו
לצדקה בסתר, למד תורתו של רביה"ק ז"ע, תומך קבוע
להוצאת 'לשון קדשו'
רבי משה צבי ז"ל רייזמאן
בן הרה"ח ר' **יודא הלוי ז"ל**
נפטר י' ניסן תשפ"ד

הגה"צ איש חסיד, חפץ חסד, משמח לבבות נשברות,
שפתותיו נשפו דברי אמונה, מספרי הצדיקים ומקבלת
אבותיו, דבק נפשו מנעוריו לרבינו ז"ע בדרכו ובדברי תורתו
הרב אברהם משה זצ"ל קרוים
אב"ד שפתי חן מאפאלטשאן
בן הגה"צ ר' **שמואל זצ"ל** - מוה"ם שפתי חן
נפטר ט' ניסן תש"פ

האשה הכשרה והחשובה אהובה על הבריות ובעלת מדות טובות

מרת **פיגא ע"ה לעפקאוויטש**

ב"ר אליעזר מאיר הלוי ז"ל

אשת חיל' הרה"ח ר' חנני' יו"ט ליפא ז"ל

מעיר סאטמאר - שהיה דבוק לרביה"ק ז"ע עוד מימי נעוריו
נפמרה י' ניסן תשנ"ג

הרה"ח רבי משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - וונתנו מרת שפרה יענמא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל

מרת חיה רבורה ע"ה ב"ר מאיר ז"ל וויינשטאק

KolSatmar.com

א

קושיות ודקדוקים בענין שבת הגדול

ענין הנס דשבת הגדול המובא בטור, ומה שהבכורים לחמו עם המצריים והרגו מהם, כששמעו לקחת השנה לקרבן פסח, ושתהיה מכת בכורות

[איתא^א בטור^ב, שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול, כי פסח מצרים מקחו מבעשור לחודש, ויום א' דפסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום חמישי].
[און^ג שַׁבַּת הַגְּדוֹל איז געוועזען דעמאלטס בַּעֲשׂוֹר [לחודש, ולקחו כל אחד שה לפסחון] און מ'האָט עס אָנגעבינדן לַמִּטָּה אין די פֿרַעֲי הַמִּטָּה, אין יענעם טאָג. און די מַצְרִיִּים האָבן זיי געפרעגט פֿאַרוואָס זיי ברויכן עס, האָבן זיי געענטפערט [לשחטו לשם פסח במצות ה' עלינו, ותהיה מכת בכורות].

איז נתקיים געווען לַמִּכָּה מַצְרִיִּים בְּבִכּוּרֵיהֶם^ד, [ווייל] זיי האָבן מיט זיי לוחם געוועזן [הבכורים עם אבותיהם], זיי זענען געקומען צו גיין און זיי האָבן נישט געקענט טון גאָרנישט [פֿאַר אידן]. און מ'האָט עס אָנגעהאַנגען [זכרון הנס] אין דעם טאָג וואָס ס'איז געפֿאַלן בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת [ולכן קורין אותו שבת הגדול].

ב

קושיא א

והקשו המפרשים למה תלו זכרון נס זה ביום 'השבת', ולא בימי החודש כבשאר מועדים וזמנים

א) פרעגט מען דאָך די קשײא, וואָס הענגט מען אָן דעם יום הגדול [אינעם 'שַׁבָּת'. והלא הנס] דאָס איז דאָך געווען בַּעֲשׂוֹרִי לַחֲדָשׁ, פֿסח מַצְרִיִּים מִקְחוּ בַּעֲשׂוֹר^ה, האָט דאָך עס געדאַרפט צו זיין [זכרון הנס לדורות] בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ, פֿאַרוואָס איז דער זַכָּר אויפֿן נֶס דוקא אין שַׁבָּת, [והרי] יום עֲשִׂירִי איז דאָך נישט געוואָנדן אינעם שַׁבָּת.

ג

קושיא ב

גם יש לתת טעם למה עברו זה נקרא בשם 'הגדול' דייקא

ב) נאָך פרעגט מען אויף דעם [ענין], אויף דעם נאָמען 'הַגְּדוֹל' [דייקא].

^א בתחילת הדרוש חסר קצת על הריקאָרדינג.

^ב בטור (או"ח סימן תל): שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול. שפסח מצרים מקחו בעשור, כדכתיב (בא יב, ג) בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁהָ לְבִית אֶבֶת שֶׁהָ לְבִית. ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה', כדאיתא בסדר עולם (פרק ה, ובגמרא שבת פז:), ונמצא שעשירי בחדש היה שבת, ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו, ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו לשחטו לשם פסח במצות ה' עלינו, והיו שְׁנֵיהֶם קהות על ששוחטין את אלהיהן, ולא היו רשאים [פי' יכולין] לומר להם דבר. ועל שם אותו הנס, קורין אותו שבת הגדול.

^ג כאן מתחיל הריקאָרדינג.

^ד כמובא בבית יוסף (או"ח שם) מדברי התוספות בשבת (פז:). וז"ל התוספות: ואותו יום חמישי בשבת היה כו'. ואם כן ברביעי שחטו פסחיהם, ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהן, שאז היה בעשור לחודש, ועל כן קורין אותו שבת הגדול, לפי שנעשה בו נס גדול. כדאמרין במדרש (פסיקתא רבתי יז, ה. ומדרש תהלים מזמור קלו), כשלקחו פסחיהם באותה שבת, נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל, ושאלום למה היו עושין כך, אמרו להן זָבַח פֶּסַח לַה' שיהרגו בכורי מצרים, הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל, ולא רצו, ועשו בכורות מלחמה והרגו מהן הרבה, הדא הוא דכתיב (תהלים קלו, י) לַמִּכָּה מַצְרִיִּים בְּבִכּוּרֵיהֶם.

^ה לשון המשנה בפסחים (צג:). [וכן נזכר לשון זה בדברי הטור דלעיל].

ד

קושיא ג

בפסוק מִשְׁכּוֹ וקָחוּ לָכֶם צֶאֱן, דרשו במדרש מִשְׁכּוֹ יָדִיכֶם מַעְבֹּדָה זָרָה, וקָחוּ לָכֶם צֶאֱן לַפֶּסַח, ומביא שם המדרש דהוּ שְׁנֵאמַר בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁשְׁעוּן

דער מדרש זאָגט¹ אויף [דעם פסוק] 'מִשְׁכּוֹ', מִשְׁכּוֹ וקָחוּ לָכֶם צֶאֱן לַמִּשְׁפָּחָתִיכֶם, זה שאמר הכתוב בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁשְׁעוּן. אמר להם הקדוש ברוך הוא, 'מִשְׁכּוֹ' יָדִיכֶם מַעְבֹּדָה זָרָה, צִיט'ס עֵנֶק צוֹרִיק פֿון עֲבֹדָה זָרָה, [און] אויף דעם זאָגט ער בְּשׁוּבָה וְנַחַת [תִּשְׁשְׁעוּן]. ס'איז דאָ אַן אַרִיכוּת דאָרט [במדרש].

ה

ויש להבין עוד הכוונה לפי זה כלשון הפסוק בְּשׁוּבָה וְנַחַת'. ומפרשי המדרש נדחקו בזה

ג) ס'איז שווער - לויט די מפרשים² - וואו קומט דאָס אָהער [דער פסוק] בְּשׁוּבָה וְנַחַת' תִּשְׁשְׁעוּן, [והלא] דאָס גאַנצע [דברי המדרש] איז [נאָר וועגן] מִשְׁכּוֹ פֿון עֲבֹדָה זָרָה, [ומה שייך זה ללשון שובה ונחת', והמפרשים נדחקו בזה]³. (ראה עוד קושיא ד-ה, להלן באות פה-פו)

ו

ישוב הקושיות

הקדמה ליישוב קושיא א (באופן ראשון) וקושיא ג

ענין הקרבן פסח הוא להורות ביטול והכנעה לכח העבודה זרה, ולכן היה תנאי בזה שימשכו את ישראל ידיהם מעבודה זרה תחלה, וכמו שדרשו בפסוק 'מִשְׁכּוֹ' וקָחוּ

נאָר לאָמיר זען עַל פִּי פֶּשׁוּט.

ס'שטייט דאָךְ מִשְׁכּוֹ יָדִיכֶם מַעְבֹּדָה זָרָה, וקָחוּ לָכֶם צֶאֱן [וְשִׁחֲטוּ אֱלֹהֵיכֶם מִצֵּרִים], אַנדערש העט עס נישט גענוצט [דער קרן פֶּסַח, לכח הגאולה ומכת בכורות], נאָר ווייל ס'איז געווען [דערין אַן] הַכְנָעָה [וביטול] פֶּאָר די עֲבֹדָה זָרָה.

ווי דער מדרש זאָגט⁴ [שעל זה נאמר] יְבוֹשׁוּ כָּל עֹבְדֵי פֶסֶל, ווייל מ'האָט גענומען זייער עֲבֹדָה זָרָה [של המצריים, וואָס] זיי האָבן דאָךְ געדינט צום טָלָה, די מִצְרִיִּים האָבן דאָךְ געדינט צום טָלָה.

¹ בשמות רבה בא (טו, ב): מִשְׁכּוֹ וקָחוּ לָכֶם צֶאֱן (בא יב, כא), הִדָּא הוּא דכְּתִיב (ישעי' ל, טו) בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁשְׁעוּן, תִּנְיִן (פסחים כה). כָּפַל מתרפאין, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים וכו'. וכן אתה מוצא לישראל כשהיו במצרים היו עובדין עבודת כוכבים ולא היו עובדין אותה, שנאמר (יחזקאל כ, ח) אִישׁ אֶת שְׁקֻצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת גְּלוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עִזְבוּן, אמר לו הקב"ה למשה, כל זמן שישראל עובדין לאלהי מצרים לא יִגָּאֵלוּ, לך ואמור להן שניחו מעשיהן הרעים ולכפור בעבודת כוכבים. הִדָּא הוּא דכְּתִיב (בא יב, כא) מִשְׁכּוֹ וקָחוּ לָכֶם, כלומר מִשְׁכּוֹ יָדִיכֶם מעבודה זרה, וקָחוּ לָכֶם צֶאֱן, וְשִׁחֲטוּ אֱלֹהֵיכֶם של מצרים, וְעָשׂוּ הַפֶּסַח, שבכך הקב"ה פוסח עליכם. הוי בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁשְׁעוּן.

² שהמפרשים נדחקו לפרש לשון וְנַחַת. עיין במתנות כהונה שם וז"ל: בְּשׁוּבָה וְנַחַת. שישבו לה', ויניחו לעבודת כוכבים.

ובפירוש מהרז"ו שם: וזהו מה שאמר בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁשְׁעוּן, שׁוּבָה הוּא תְּשׁוּבָה, כמו שנאמר (הושע יד, ב) שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל. ומה שאמר וְנַחַת, פירושו כמו (מלאכי ב, ה) מִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת' הוּא, יִרְאֵה וְהִכְנַעְהָ. ובחידושי הרד"ל שם: הוי בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁשְׁעוּן. פירוש בְּשׁוּבָה בתשובה, כדדרש בירושלמי ריש תענית (דף ג:). בְּנַחַת, שניחו וימשכו ידם ממעשיהם הרעים, ולומר שאין בתשובה טורח מרובה, רק בשב ואל תעשה במשך ידו מעשות כל רע.

³ בשמות רבה בא (שם, א): דבר אחר מִשְׁכּוֹ וקָחוּ לָכֶם צֶאֱן, הִדָּא הוּא דכְּתִיב (תהלים צז, ז) יְבוֹשׁוּ כָּל עֹבְדֵי פֶסֶל. בשעה שאמר הקב"ה למשה לשחוט הפסח, אמר לו משה, רבון העולם הדבר הזה היאך אני יכול לעשות, אי אתה יודע שהצאן אלהיהן של מצרים הן נִבְּחָה וְהִתְנַחֲתוּ מִצְרַיִם לְעִינֵיהֶם וְלֹא יִסְקָלְנוּ. אמר לו

[והקרבן פסח היה] 'נֶאָרָ' [בתנאי] אַז ס'איז מְשָׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדָה זָרָה, אַנְדֶּרשׁ אִיז נִישְׁט גֶּעוּוּעַן [מותר לאכול מהפסח] עַל פִּי הָעֵלֶכָ אויך נִישְׁט.^א
[וממילא] ס'מוז דאָך זיין מיט בִּיטוּל עֲבוֹדָה זָרָה, [אזוי ווי] זיי זענען מְצֻה גֶּעוּוּעַן אַז מְשָׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדָה זָרָה, וְקָחוּ לָכֶם צֶאֱן.

אמנם לכאורה איך שייך למשך לגמרי מעבודה זרה בזמן קצר כזה, כי אף שאין דבר שעומד בפני התשובה, ובהרהור תשובה ברגע אחד כבר זה נקרא תשובה, כמבואר בגמרא לענין המקדש על מנת שאני צדיק רחושין לקידושיו שמא הרהר תשובה בלבד, אבל מכל מקום צריך עוד לנקות כתמי הנפש עד שיזכה לכפרה גמורה [אמנם] לכאורה, וויאזוי איז מען [זיך] עפעס מוֹשֵׁף פון עֲבוֹדָה זָרָה, דאָס קען דאָך נישט געשען אזוי בְּבַת אַחַת, אַזוי תִּיֶּקֶף.
טאַקע אָמַת [אז] אֵין לֶךְ דָּבָר שְׁעוֹמֵד בְּפָנֵי הַתְּשׁוּבָה'. [און] אפילו 'אין איין מינוט' [כשמהרהר בתשובה] פֶּאָררעכנט מען עס שוין ווי א תְּשׁוּבָה, [ווי] חכמינו ז"ל זאָגן^א הַמִּקְדָּשׁ [את האשה] עַל מִנַּת שְׁאֲנֵי צִדִּיק, איז מען חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשָׁיו^ב [אפילו היה רשע גמור], שְׁמָא הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּלָבוּ, מיט א הִרְהֵר תְּשׁוּבָה [לחור].

הקב"ה, חייך, אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו את אלהי מצרים לעניניהם, שאודיע להם שאין אלהיהם כלום. וכן מצינו שעשה, שבאותו הלילה הכה בכוריהם של מצרים, ובו בלילה שחטו ישראל פסחיתו ואכלו, והיו המצרים רואים בכוריהם הרגומים ואלהיהן שחוטין, ולא היו יכולין לעשות כלום, שנאמר (מסעי לג, ד) וּמִצְרַיִם מִקְבְּרִים אֶת אֲשֶׁר הָכָה ה' בָּהֶם כֹּל בְּכוֹר וּבִאלֹהֵיהֶם עָשָׂה ה' שְׁפָטִים, הוי יבשו כָּל עֲבָדֵי פֶסֶל.
^א וכדכתיב (בא יב, מג) כָּל בֶּן נֶכֶד לֹא יֵאָכֵל בּוֹ. ואיתא במכילתא (בא פרשה טו): אחד ישראל מומר ואחד גוי במשמע, שנאמר (יחזקאל מד, ט) וְכָל בֶּן נֶכֶד עָרֵל לֵב. - ועיין עוד בגמרא שבת (פז). ופסחים (צו).
^ב מלשון הירושלמי בפאה (פ"א ה"א).

^א בגמרא קידושין (טז): [המקדש] על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור, מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו. על מנת שאני רשע, אפילו צדיק גמור, מקודשת, שמא הרהר דבר עבודת כוכבים בדעתו.
ועיין בדרך פקודין (בהקדמה) וז"ל: אך תדע ידידי שרוב ההמון טועים באיכות מצות עשה של התשובה, ורוב ההמון סוברים דעיקר התשובה הוא להתענות ולסגף את עצמו בסיגופים שונים, תדע ידידי שטעות גמור הוא, כי לא נאמר בתורה הענין הזה, רק נאמר בתורה (נצבים ל, ב) וְשִׁבַּת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל, וְעִנִּין הַתְּשׁוּבָה הוא רק החרטה באמת על מה שעשה עד היום, ויתמרמר בלב באמת על אשר הכעיס לבואר עולם ויצר רוחו ונשמתו, ואם יש און בידו עוד מאותן העבירות ישליכם מידו, ויקבל קבלה אמיתית שאפילו היכי ליה כל חללי דעלמא לא ישוב עוד לדבר הרע הזה. • ותדע עוד ידידי, מה שאמרו רז"ל בגמרא (יומא פו): היכי דמי בעל תשובה, כגון שבאת דבר עבירה לידו פעם ראשונה ושניה וניצל ממנה וכו', דו"ק נא ידידי בדבריהם, הנה לא אמרו היכי דמי 'תשובה', רק היכי דמי 'בעל תשובה', כי באמת תשובה מיקרי אפילו לא באת דבר עבירה עוד לידו, רק בחרטה גמורה וקבלה גמורה, רק לְשִׁיקָא בתואר בעל תשובה, לשיחיה נכון לבו בטוח שלא יאונה לו עוד כל אָדָם, הנה כשבאת דבר עבירה לידו פעם ראשונה ושניה וניצל ממנה וכו'. • הנה תראה מזה שאפילו לתאר האדם בעל תשובה, לא אמר שיתענה ויסגף את עצמו, רק כשבאת דבר עבירה לידו וניצל ממנה, ומכל שכן תשובה בוולת התואר, בודאי לא מחמת התענית וסיגופים המה, רק עיקרי התשובה החרטה עזיבה קבלה. • רָאָה נא הדין המוסכם בעיקרו בתורה הק', המקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור ונמצא רשע גמור, הרי זו מקודשת, שמא הרהר בתשובה. ואפילו נמצא רשע גמור בגניבה וגזל ועריות, ולא היה הזמן מספיק להתענות עיתים וימים, אעפ"כ היא מקודשת, מזה תדע כי עיקרי התשובה אינם תענית וסיגופים רק כמו שכתבתי וכו', ונוסף לזה נצטוינו מן התורה להתוודות בפה פְּרָטִי כל חטא ועון, כמבואר ברמב"ם הל' תשובה (א, א), אבל התענית והסיגופים הם 'ענפי' התשובה וכו', בכדי להסיר מעל גופו ונשמתו הכתמים שקיבלו מכל חטא ועון, ולבטל המלאכים המקטריגים שנבראו מהעבירות וכו'. [ועיין עוד באורך ביוראל משה (ב, מז)].

^ב דמה שאמרו בגמרא 'מקודשת', היינו 'מספק', כמבואר ברמב"ם (אישות ח, ה) ושלחן ערוך (אה"ע לה, א): על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור הרי זו מקודשת 'מספק', שְׁמָא הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּלָבוּ.
ועיין בחלקת מחוקק (שם, מד) שכתב עוד: אע"פ שאנו רואין הגזילה עדיין בידו, ולא מיקרי בעל תשובה עד שישליך השרץ מידו, מכל מקום כיון שהסכים בדעתו להשיב, נקרא גם כן צדיק, ומידי ספק קדושין לא נפקי.

אָבער אַף עַל פֿי כֵּן, אָבער פֿאַרראַכטן (לגמרי) האָט מען דאָך נאָך אַלץ נישט, [ולהעביר] די פֿתּמי הנֶפֶשׁ, [שלזה צריך זמן רב על ידי תעניתים וסיגופים וכדומה].
[ואם כן] וואָס הייסט עפעס, [וכן] אַזוי 'באַלד' גייט מען פֿון דער עבֹדָה זָרה. [ואם כן] אַז מ'האָט געדאַרפט האָבן אַ בִּיטוּל עבֹדָה זָרה, ווי קען דאָס טאַקע זיין [בזמן קצר כזה].

אמנם מבואר בגמרא דהשומר שבת כהלכתו, מוחלין לו אפילו על עון עבודה זרה. והקשה בבית יוסף דבדואי בלא תשובה לא מהני, ובעשה תשובה על חטא עבודה זרה הרי לכאורה בתשובה לחוד סגי נאָר וואָס דען, ס'שטייט דאָך²¹ השוֹמֵר שֶׁבֶת כֹּהֲלָתוֹ, אַפִּילוּ עוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה כְּדוּר אָנוּשׁ, מוֹחֲלִין לוֹ.

פרעגט דער בית יוסף²², ממה נפשך, אַז מ'האָט געטון תְּשׁוּבָה, איז דאָך אין לֶף דְּבָר שְׁעוֹמֵד בְּפָנֵי הַתְּשׁוּבָה. [און אויב] האָט מען נישט געטון קיין תְּשׁוּבָה [על חטא עבודה זרה], קען איך [דען] זאָגן [אַז] דורך שֶׁבֶת איז מען מוֹחֵל אֵן תְּשׁוּבָה.

ותירין הטורי זהב, כי מצינו בגמרא דיש ד' חילוקי כפרה, דיש דברים שהתשובה לחוד אינו מכפר רק תולא. ולזה אמרו דעל ידי תשובה בציורף 'שְׁמִידַת שֶׁבֶת', מכפירין לו על הכל, ואפילו על עבודה זרה, ואינו תלוי עוד בד' חילוקי הכפרה ענטפערט ער, - דאָכט זיך מיר אַז דער טורי זהב ענטפערט²³ [עס], - וואָרן ס'איז דאָך דאָ אַ פֿלל זאָגט דאָך די גמרא²⁴, אַז ס'איז לעולם פֿאַרהאַנדן ד' חילוקי פֿפֿרָה, ס'איז דאָ אַזעלכע [ענוות] וואָס מ'טוט [נאָר] 'תּוֹלָה' זיין²⁵ [בתשובה או יום הכיפורים או

²¹ בגמרא שבת (ק"ח): כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, שנאמר (ישע"נ, נז) אֲשֶׁרִי אָנוּשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וגו' [שמר שבת] מְחַלְלוֹ, אל תקרי מְחַלְלוֹ, אלא מְחול לו.

²² בבית יוסף (אורח סימן רמב): [ועיין שם שלא הקשה הקושיא, רק הטור"ז הקשה כן, אלא שהב"י נחית לתרץ קצת קושיא זו לפי דרכו. וז"ל הב"י]: ומה שכתב [הטור] אפילו עובד עבודה זרה מוחלין לו. מפני ששבת שקולה כנגד כל המצות [ירושלמי נדרים סוף פ"ג], שהיא מורה השגחה וחיידוש העולם, ותורה מן השמים וכיון שהוא שומר שבת ודאי העבודה זרה שעובד אינו פשני שמאמין בה, ולכן יש לו תוחלת מחילה על ידי תשובה. מה שאין כן בעובד עבודה זרה לפי ששולח בדעתו שיש בה ממש, שהוא רחוק לשוב בתשובה, כן נראה לי.

²³ בטורי זהב (אורח"ס שם): בטור הביא גמרא דכל כתבי (שבת שם) כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו. איכא למידק, אי לא עשה תשובה, שבת מאי מהני. ואי עשה תשובה, שבת למה לי. ונראה דמיירי שעשה תשובה, אלא דתשובה לא מהני שיהא מוחלין לו, כדאיכא בפרק יום הכיפורים (יומא פו. והובא להלן) עבר על כריתות ומיתות בית דין, תשובה תולה [וכר'] ומיתה ממרקת. קא משמע לן כאן דאם בעשותו תשובה שומר שבת כהלכתו, מהני תשובה שיהא נמחל לו.

²⁴ בגמרא יומא (פו): שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי, שְׁמַעְתָּ אֶרְבֵּעַ חִילּוּקֵי פִפְרָה [פירש"י: שחלוקין בכפרות זה חן וזה כח] שהיה רבי ישמעאל דורש. אמר שלשה הן [שלש הן הנחלקין, שיש עבירה שהיא צריכה להו ואינה צריכה להו, אבל תשובה אינה מן החלוקין, וְתַשׁוּבָה עִם כָּל אֶחָד ואחד. עבר על עשה ושם, אינו זו משם עד שמוחלין לו, שנאמר (ירמ' ג, כב) שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִים וּנְמִיד אֶרְפָּא (שם), למדת שיש עבירה שמכפרת בתשובה לבדה], עבר על לא תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר, שנאמר (אחרי טז, ל) כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם [למדת שיש עבירה שצריכה יום הכפורים]. עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורי ממוקין, שנאמר (תהלים פט, לג) וּפְקַדְתִּי כֶּשֶׁבֶט פִּשְׁעִם וּבִגְדָעִים עֲוֹנִם [למדת שיש עבירה שצריכה יסורין. ומסתברא, הקל לקלה, וְהִתְחַמֵּר לַחֲמוּרָה]. אבל מי שיש חילול השם בידו [חוטא ומחטיא אחרים], אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים לכפר, ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר (ישע"י כב, יד) וַיִּגְדַּל כְּאֲזִי ה' צְבָאוֹת [נאמר הנביא, כְּאֲזִי אִמַּר הַקֹּהֲנִים] אִם יִכַּפֵּר הָעָוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תִּמָּתוּן [למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה].

²⁵ ועיין בתוספות חגיגה (ה. ד"ה הא): יש שֶׁבֶת ומוחלין לו מיד, ויש שֶׁבֶת דמוחלין לו אבל לא מחילה גמורה, ועדיין יש עונש, ואותו עונש תולין לו.

ובבניהו בן יהודה [מהבן איש חי] (יומא שם): ונראה לי כל 'תּוֹלָיִן' דנקיט הכא, הכוונה הוא שאין נמחקים הענוות, וגם אין מצטרפין עם שאר ענוות של העולם, שיצטרך להינחבכף הזכיות כנגדם.

יסורים, אבל עדיין אין זו כפרה גמורה, אלא בצירוף יום הכפורים או יסורים או מיתה. אָבער דורך שַׁבַּת איז מען 'באלד' מוחל [לגמרי].

איבערדעם השומר שַׁבַּת פֿהלֶכְתּוּ אָפִילוּ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה פֿדור אָנוֹשׁ מוֹחֲלִין לוֹ, איז מען אים 'תיכף' מוחל [אם שבת בתשובה, אף שבעלמא על חטא ע"ז לא מהני תשובה לחוד]¹¹.

ולפי זה גם במצרים על ידי ששמרו ישראל את השבת, הספיק להם התשובה לכפר לגמרי על חטא עבודה זרה, ואפילו בזמן קצר כזה. והיו ראויים להקריב הקרבן פסח. ונמצא דרך על ידי כח השבת זכו לקרבן פסח

ממילא אז מ'האט געדארפט צו האָבן דעם קָרְבֵּן פֶּסַח, אז ס'זאל האָבן אַ כַּח [להגאולה ומכת בכורות, און] כדי אז אידן זאלן קאָנען שְׁחַטֵּן דעם קָרְבֵּן פֶּסַח, דאָרף מען דאָך זיין מְשֻׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוּדָה זָרָה. און וויאזוי איז עס מעגליך [בזמן קצר כזה], איז דאָך נאָר דער תִּירוּץ [שהוא] דורכ'ן שַׁבַּת, אז מ'איז 'באלד' מוחל [אפילו] די ד' חילוקי כִּפְּרָה.

קומט דאָך אויס אז אידן האָבן נישט געקאָנט זיין מוכן אויפן קָרְבֵּן פֶּסַח נאָר דורכ'ן שַׁבַּת, האָט זיי דער שַׁבַּת צוגעהאַלפֿן, צו דעם פֿך וואָס ס'איז געווען דאָרטן, ווען אידן זענען געלאָפֿן קויפֿן דעם קָרְבֵּן פֶּסַח [ביום השבת שחל בעשור לחודש].

יא

התחלת ישוב קושיא א (באופן ראשון)

והנה באמת גם מקודם קיחת הפסח ידעו המצריים מענין מכת בכורות, וכמו שאמר משה לפרעה פְּחֻצוֹת הַלֵּילָה וגו' וּמַת כֹּל בְּכוֹר. וגם עוד בתחילת בואו למצרים התרה ואמר בני בכרי יִשְׂרָאֵל וגו' וְתִמָּאֵן לְשִׁלְחָה, הִנֵּה אֲנִי הֹרֵג אֶת בְּנֶךָ בְּכֶרֶךְ

דער אָמַת [איז], זיי האָבן שוין געוואוסט פון דעם [גם המצריים, אף קודם קיחת הפסח], אז ס'קומט מִפֶּת בְּכוֹרוֹת.

[ווי] מִשֶּׁה רַבִּינוּ הָאֵט געזאָגט (בא יא, א) עוֹד נִגַּע אֶחָד אָבִיא עַל פְּרֵעָה וְעַל מִצְרַיִם. [און] דעם וואָס מִשֶּׁה רַבִּינוּ הָאֵט דאָך עס געזאָגט פֿאַר פְּרֵעָה'ן אַלֵּיין, [אים] דערציילט די גאַנצע זאך, פְּחֻצוֹת הַלֵּילָה אָנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם וּמַת כֹּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (בא יא, ד-ה), כֹּה אָמַר ה' פְּחֻצוֹת הַלֵּילָה, [דעס] האָט ער דאָ מוֹדִיעַ געווען שוין פון דעמאָלטס

¹¹ שהרי יש בעון עבודה זרה ענוש כריתות ומיתת בית דין, וגם יש בו חילול השם [עיי' בגמרא יומא (שס) דמפרש שם היכי דמי חילול השם, ועד היכן הדברים מגיעין, וכל שכן בעבודה זרה, שפשוט יד בעיקר. ועיי' בגמרא סנהדרין (צט), פי דבר ה' קוֹחַ (שלה טו, לא), ר' ישמעאל אומר זה העובד עבודת כוכבים. וכן בפסוק אֵת ה' הוא מגִדֶּךָ (שם, ל) נחלוק חכמים (סנהדרין סד: כריתות ז: ועוד) ואיכא למאן דאמר מגִדֶּךָ זו עובד עבודה זרה. ואף למאן דאמר מגִדֶּךָ זו מברך את השם, עיין בגמרא סנהדרין (מה: מו). שדרשו חכמים דרבי אליעזר מן פי קִלְלַת אֱלֹהִים תְּלִי (תצא כא, כג), לרבות העובד עבודה זרה (דנתלה אחר הסקילה), דדמי ליה למברך את השם, דכפר בעיקר (וכן פסק הרמב"ם כלהלן), עיי"ש. ובפרשת מולך כתיב (קדושים כ, ג) למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי. ועיין בלשון רבינו להלן באות פח, דאָס האַרבעטטע איז דאָך עֲבוּדָה זָרָה פון די ד' חילוקי כִּפְּרָה.

ו"ל הרמב"ם (עבודה זרה ב, ה-ו): ישראל שעבד עבודת כוכבים הרי הוא כנכרי לכל דבריו, ואינו כישראל שעובד עבירה שיש בה סקילה. מומר לעבודת כוכבים, הרי הוא מומר לכל התורה כולה. וכן האפיקורסים מישאל, אינן כישראל לדבר מן הדברים. ואין מקבילים אותם בתשובה לעולם, שנאמר (משלי ב, יט) כֹּל בְּאֵיהֶם לֹא יִשׁוּבוּ וְלֹא יִשְׁיֶגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים וכו'. ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל, שנאמר (שם ה, ח) וְאֵל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ. ומחשבה של אפיקורוס לעבודת כוכבים. כל המודה בעבודת כוכבים שהיא אמת, אף על פי שלא עָבְדָהּ, הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא. ואחד העובד עבודת כוכבים ואחד המגדף את ה', שנאמר (שלה שם) וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיַד רָמָה מִן הָאָזָרָה וּמִן הָהָר אֵת ה' הוא מגִדֶּךָ, לפיכך תולין עובד עבודת כוכבים, כמו שתולין את המגדף, ושניהם נסקלין. ומפני זה כללית דין המגדף בהלכות עבודת כוכבים, ששניהם כופרים בעיקר הם.

[מתחילת בואו] דאָס פאַריגע מאָל [כשנאמר לו] (שמות ד, כג) הִנֵּה אָנְכִי הֹרֵג אֶת בְּנֵךְ בְּכֶרֶךְ, וְתִמְאָן לְשַׁלְּחוֹ^{יב}. ער האָט דאָךְ דאָס שוין עטליכע מאָל געזאָגט^{יב}.

יב

ובראש חודש ניסן כשאמר פרשת החודש גם הודיע משה לישראל כי מכת בכורות תלוי בהקרבת הקרבן פסח, ושעל ידי זה יהיה הצלה לישראל מיד המשחית במכת בכורות

און פאַר אידן האָט ער דאָס מַגְלָה געווען [בר"ח ניסן כשנאמר להם פרשת החודש] אַז ס'איז תְּלוּי אין קֶרְבֵּן פֶּסַח, [דמכת הבכורות] דאָס וועט זיין מיטן פֶּחַ פֻּנֵּעַם קֶרְבֵּן פֶּסַח, [וואָס דורכדעם] וועט זיין וְהָיָה הָדֶם לָכֶם לְאוֹת עַל הַבָּתִּים, וְרָאִיתִי אֶת הָדֶם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵיכֶם [להציל את ישראל ממכת בכורות], און אַז אַנדערש האָט נישט דאָס געקאָנט גיין, אַז נישט העט נישט געווען די הַצְלָה וואָס מ'האָט געברויכט [לישראל, בשעת מכת בכורות, וכמו שאמר להם עוד בתחילה] (שמות שם, כב) יִשְׂרָאֵל בְּנֵי בְכוּרֵי, [נאמר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִמְאָן לְשַׁלְּחוֹ] ועתה הִנֵּה אָנְכִי הֹרֵג [אֶת בְּנֵךְ בְּכֶרֶךְ]^{יבא}.

איבערדעם איז דאָס טאַקע תְּלוּי געווען [מכת בכורות] אין קֶרְבֵּן פֶּסַח [שהוא תלוי בביטול עבודה זרה, שבזה יתקראו בְּנֵי בְכוּרֵי יִשְׂרָאֵל, וינצלו מיד המשחית שהיה שם בשעת מכת בכורות. ומסתמא גם המצריים כבר ידעו מזה דזה תלוי בקרבן פסח].

יב

ועל כן אף שדעו הבכורים מהתראת מכת בכורות, לא לחמו עדיין עם המצריים, כי היה תלוי בבחירה, דשנא לא יקריבו ישראל את הפסח. ורק כשראו בעשור לחודש שכבר לוקחין הפסח, אז האמינו שאכן תהיה מכת בכורות, ולכן לחמו עמהם

איבערדעם ווילאנג זיי [הבכורים] האָבן נישט געזען אַז אידן קיפּן אַ קֶרְבֵּן פֶּסַח, האָבן זיי געוואוסט אַז ס'קען נישט תל זיין [מפת בכורות], האָבן זיי געשוויגן. אָבער ווען זיי האָבן טאַקע שוין געזען [ווי] מ'האָט שוין געקויפט דעם קֶרְבֵּן פֶּסַח, אַז מ'ברענגט [טאַקע] אַ קֶרְבֵּן פֶּסַח, האָבן זיי דאָךְ שוין געוואוסט אַז די זאך איז שוין אַ מְצִיאוֹת טאַקע. [און] אַז ס'האָט שוין אַ מְצִיאוֹת, איבערדעם איז געווען שְׁנֵיהֶם קהות, איז געווען לְמִפְּנֵי מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם, האָבן זיי לוחם געווען מיט די 'פֻּעֲטֵעַר'^{יבב} אליינס, האָבן זיי גע'הָרְג'עט, האָבן זיי זיך דעמאָלטס גע'הָרְג'עט מיט די אָבות, תִּיכָף ווען זיי [אידן] האָבן געהאַט אַ קֶרְבֵּן פֶּסַח.

^{יב} ופירש רש"י שם: שְׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִנֵּה אָנְכִי הֹרֵג וְגו'. היא מכה אחרונה, ובה התרהו תחלה, מפני שהיא קשה. וזה הוא שנאמר באיוב (לו, כב) הֵן קָל יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ, לִפְיֶיךָ מִי כְמֹהוּ מוֹרָה. בשר ודם המבקש להנקם מחבירו, מעלים את דבריו, שלא יבקש הצלה, אבל הקב"ה יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ, ואין יכולת להמלט מידו כי אם בשוכו אליו, לִפְיֶיךָ הוּא מוֹרָהוּ ומתרה בו לשוב.

^{יבב} דגם במכת קֶרֶד נאמר לו (ווארא ט, יד) אֲנִי שְׁלַח אֶת כָּל מִגְפְּתִי אֶל לְבָבְךָ, ופירש רש"י, למדנו מכאן ש'מכת בכורות' שקולה כנגד כל המכות [ונביאור דברי רש"י אלו, עיין באורך בדורשי רבינו לפרשת ווארא]. וכן קודם מכת דָם נאמר לפרעה (ווארא ז, טו) וְהִנֵּה לֹא שְׁמַעַת עַד כֹּה, ופירש רש"י, ומדרשו עד שתשמע ממני מכת בכורות שאפתח בה כְּהָ, 'כֹּה' אָמַר ה' כְּחֻצוֹת הַלֵּילָה.

^{יבא} וכמו שביאר בישמח משה פרשת שמות בזה הפסוק באורך, דכשגזר על הבכורים שימותו, נכללו גם ישראל בכלל זה, כיון שנקראו כולם בכורים, ורק על ידי שנתנו דם פסח על המשקוף והמזוזות, הוא שניצולו ישראל מזה, עי"ש. ומביאו רבינו בכמה דרושים.

^{יבב} פירוש: האבות שלהם [פֻּעֲטֵעַר] בלשון רבים].

יד

אבל גם אז האמינו זה רק בצירוף מה שראו שישראל שומרין את השבת, דרך בכח השבת
היה אפשר להם למושוך לגמרי מעבודה זרה, שהוא התנאי הנצרך לעשיית הקרבן פסח

נאָר לכאורה, [אפילו] ווען זיי האָבן געזען דעם קָרָבן פֿסח, איז נאָך ווייטער נישט
[מספיק], וואָרן מ'האָט דאָך געמוזט זיין מִשְׁכּוֹ יְדִיכֶם מַעֲבֹדָה זָרָה.

איז דאָך נאָר דער תירוץ (שזה עלה בידם) דורכן שָׁבֶת.

קומט אויך אויס [גם לענין הנס דשבת הגדול שנתקיים לַמִּפְּה מַצְרִים בְּכּוֹרֵיהֶם], אַז דאָס
גאַנצע וואָס זיי [הַכּוֹרִים] האָבן דאָס געגלייבט [שאכן תהיה מכת בכורות, עד כדי שיצאו עבור
זה ללחום עם המצרים], איז אינגאנצן געווען דורכן שָׁבֶת, אַזוי אַרומער איז דאָס גאַנצע
נִס איז דאָך תְּלוּי געוועזן, איז דאָך תְּלוּי אינגאנצן אינעם שָׁבֶת.

(ההמשך בישוב קושיא א, להלן באות יח)

טו

ישוב קושיא ג

ובזה יבואר כוונת הפסוק בְּשׁוֹכֶה 'נִנְחַת' תִּשְׁשֻׁעוֹן, לפי דרשת המדרש

דאָס קען זיין דער פֿשט טאַקע דאָ אין מדרש, מִשְׁכּוֹ יְדִיכֶם מַעֲבֹדָה זָרָה, הדא
הוא דכתיב בְּשׁוֹכֶה 'נִנְחַת' תִּשְׁשֻׁעוֹן.

טז

והוא דמצינו בפסוק טוב מלא כף 'נחת', שדרשו זה יום השבת. ואם כן 'נחת' הוא כינוי ליום השבת

[דהנה] דער מדרש זאָגט אין קהלת^{כב} [בהפסוק] טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל
וְרַעוֹת רוּחַ. טוב מלא כף 'נחת' מיינט מען שָׁבֶת, מַמְלֵא חֲפָנִים עֲמָל וְרַעוֹת רוּחַ, אלו
ששת ימי המעשה.

זעט מען דאָך אַז 'נחת' רופט אָן דער פסוק [אויף] שָׁבֶת, [דהוא לשון 'מנוחה'].

יז

וזהו שדורש כאן במדרש בְּשׁוֹכֶה 'נִנְחַת' תִּשְׁשֻׁעוֹן, דעל ידי תְּשׁוּבָה בצירוף שמירת 'שבת' תהיה הישועה. שרק
בצירוף שניהם הוא שהיה להם משיכה גמורה מעבודה זרה, והיה יוצאין ידי חובת הקרבן פסח, שבוה היה להם כח
ההצלה מיד המשחית במכת בכורות

דאָס איז דער פֿשט, מִשְׁכּוֹ יְדִיכֶם, [אויף] מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם צֹאן, זאָגט ער מִשְׁכּוֹ
יְדִיכֶם מַעֲבֹדָה זָרָה, און וויאָזוי איז דאָס עפעס, וויאָזוי דערזעט מען זיך אַרויס פון
עֲבֹדָה זָרָה אַזוי שנעל, הדא הוא דכתיב בְּשׁוֹכֶה 'נִנְחַת' תִּשְׁשֻׁעוֹן, 'נחת' מיינט מען
שָׁבֶת, ממילא דורכן שָׁבֶת קען מען 'באלד' אַרויס פון דער עֲבֹדָה זָרָה.

יח

המשך ישוב קושיא א (באופן ראשון)

[ממילא] מיט דעם איז רעכט.

קומט דאָך אויס, איז דאָך דאָס גאַנצע, דער נִס, דעס וואָס זיי האָבן דאָס
געגלייבט [שתהיה מכת בכורות], די בְּכּוֹרִים, איז עס טאַקע געווען ווייל ס'איז געווען
מִשְׁכּוֹ יְדִיכֶם מַעֲבֹדָה זָרָה, [ולמשוך לגמרי, זה היה רק] ווייל ס'איז געווען אום שָׁבֶת, [דרך
בצירוף שמירת השבת הוא שנתכפר להם מיד עם התשובה, וכמבואר בטורי זהב].

^{כב} בקהלת רבה (פ"ד, פסוק ו): טוב מלא כף נחת וכו'. אמר ר' חייא בר אבא, טוב מלא כף נחת, זה יום השבת.
מַמְלֵא חֲפָנִים עֲמָל וְרַעוֹת רוּחַ, אלו ששת ימי המעשה.

[און אויב] העט נישט דער מצרי גיווען געזען דעמאלטס אז מ'האלט שבת, העט נישט גיווען גענוצט ווייטער קיין תשובה [לחוד, וממילא] ווען נישט [וואָס] מ'האלט שבת איז דאָך נישט משכוּ ידִיכֶם מעבֹּדָה זָרָה, ממילא האָט מען דאָך נישט דעם כַּח [אז] מ'זאָל קאַנען מַכְנִיעַ זיין די עבֹדָה זָרָה, [און] אז מ'זאָל שְׁחַטֵּן דעם קָרְבֵּן פֶּסַח, [שהרי] ס'איז תלוי געווען אין דעם.

[און] אז ס'איז נישטאָ דער כַּח, אז דער [קרבן] פֶּסַח חלילה איז נישט כָּשׁוּר, איז [דאָך] נישטאָ דער וְרֵאִיתִי אֶת הָדָם וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם, האָט די זאך נישט קיין מציאות [להציל את ישראל], האָבן זיי געוואוסט [אז] דאָס קען נישט זיין [די מפת בכורות].

איז [דאָך] דער גאַנצער מציאות [של מפת בכורות] איז געווען דורכדעם, ווייל אידן האָבן געהאלטן שבת, איבערדעם איז דאָס געווען.

יט

איבערדעם איז טאָקע רעכט, איז דאָך [אויך] די גאַנצע - דער גאַנצער נֶס [דשבת הגדול] - געוועזן, פאַרוואָס האָבן זיי געגלייבט דאָס ענין, [זהו רק מפני השבת. ורק עבור זה הוא שיצאו ללחום עם המצריים].

כאָטשיג פריער האָבן זיי דאָס [אויך] געהערט [ענין מכת בכורות, אָבער דעמאלטס] האָבן זיי גאַרנישט 'געגעבן' דערויף^{כז}, [אפילו ווען] מֹשֶׁה רִבִּינוּ האָט געזאָגט [לפרעה, ווייל] זיי האָבן געוואוסט ס'איז [נאָך] תלוי אין אַ בְּחִירָה.

כ

ביאור דאס היה תלוי בבחירה, היאך נאמרה הפרשה בדיבור

ואף שהיה הכל עדיין תלוי בבחירה, לא קשה האיד נאמר ענין מכת בכורות תחילה, דיש לומר דזה נאמר רק על תנאי, [וכמו שמצינו בגמרא לענין פרשת יבמות ונחלות התלויים במיתה, שהם נאמרו על תנאי]

נאָר איי וויאָזוי דען דאָס האָט געקאַנט זיין [שכבר יאמר משה רבינו מפי ה', כַּחצוֹת הַלַּיְלָה וגו' ומת כָּל בְּכוֹר וגו', אם הוא דבר התלוי עדיין בבחירה של פרישה מע"ז ושמירת השבת, ובכלל בהקרבת הפסח].

[נאָר] ס'איז אַ בְּחִינָה [של ענין החילוק] פֿון יְדִיעָה מִיֵּט די בְּחִירָה [שהידיעה אינה מכרחת הבחירה], הגם דער דיבור [שפיר מכריח הבחירה], אָבער [אין] דעם דיבור שטייט דאָך נישט אַרױס בְּפִירוּשׁ [שבודאי ישמרו השבת ויפרשו מע"ז], ס'שטייט דאָך נישט אַרױס, [און] ס'איז דעמאלטס געווען נאָך [המאמר דמכת בכורות] עַל תְּנַאי [באם יבחרו ישראל לפרוש מע"ז ובצירף שמירת השבת, והוא כענין המבואר בגמרא לענין פרשת יבמות ונחלות התלויים בגזירת מיתה, דיש פרשיות שנאמרו על תנאי]^{כח}.

^{כז} פירוש: שלא נתנו האמנה וחזקה לזה.

^{כח} בגמרא עבודה זרה (ה.): למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי, והכתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות. [ומשני] על תנאי. ומי כתיבי קראי על תנאי, אין, דהכי אמר רבי שמעון בן לקיש, מאי דכתיב [בראשית א, לא] וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בקר יום הששי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם מקבלין ישראל את התורה מוטב, ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

ורבינו ביאר בכמה דרושים בכונת קושיית הגמרא מדכתיב פרשת יבמות ונחלות, דהיינו שהקשו דא"כ גלוי לפניו ית' שהיו עתידין לחטא ויחזור ענין המיתה, והאיד אפשר לומר בדיבור דבר התלוי בבחירה. ועל זה משני בגמרא דנאמרה על תנאי, והכוונה דבכאאי גוונא כשנאמרה על תנאי, אין זה בבחינת דיבור המכריח את הבחירה, כיון שלא נאמר בדרך החלטת, רק בדרך תנאי.

כא

ואפשר דלכן נאמר בסתם פְּחָצוֹת הַלַּיְלָה וגו' ומת כל בכור, ולא הוזכר באיזה לילה, וכמו שדקדק הרמב"ן בזה. לפי שאם היה מזכיר באיזה לילה תהיה, היה בזה הכרח הבחירה

[ויעוד יש להוסיף בזה, לפי שבדיבורו עדיין לא קבע הזמן לזה, און אפשר גאָר איז טאַקע מיט דעם פאַרענטפערט [דיוק הרמב"ן]¹² פאַרוואָס ס'שטייט נישט 'ווען' [בפחות איזה לילה תהיה מכת בכורות].

ווייל מ'האָט געדאַרפֿט מְכַנִּיעַ צו זיין די עֲבוּדָה זָרָה [כדי שתוכל להיות מכת בכורות, דרך באופן זה היה מקום להציל את ישראל]. און מ'האָט געוואוסט [אז] דאָס איז תְּלוּי אין די בְּחִירָה [שיפרשו ישראל מע"ז וגם ישמרו השבת], און ס'קען אַנדערש נישט זיין [מכת בכורות]. איז טאַקע אַמֶּת [שלא היה אפשר עדיין לקבוע הזמן בזה, כדי שהדיבור לא יכריח את הבחירה].

כב

- על כל פנים איז דאָס תְּלוּי געווען אין דעם, דאָס גאַנצע וואָס ער [פרעה] האָט געגלייבט. (ההמשך לזה באות כד)¹³.

כג

הגם הקדוש ברוך הוא, גָּלוּי 'יְדִיעָה' לִפְנֵי מִי שְׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אַז אידן וועלן האַלטן שִׁבְתָּ, און ס'וועט זיין [מכת בכורות. אָבער] אַז מ'זאָגט עס נאָר נישט אַרױס בְּפִירוּשׁ, איז דער דַּיבּוּר נישט מְכַרִּית, וויבאַלד ס'איז נאָר געדרינגען פונעם מְשַׁמְעוֹת [הלשון] איז נאָך ווייטער [בכלל 'יְדִיעָה'], ס'איז נישט בְּכָלִל [פון] אַרױסגעזאָגט מיט דַּיבּוּר, וויבאַלד ס'איז אַ זאָך וואָס ס'שטייט דאָך נישט אַרױס, דאָרט שטייט נאָר אַמאַל [אז] 'פְּחָצוֹת הַלַּיְלָה' אַנִּי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם, [אמנם] מ'האָט אים אָבער נישט מוֹדִיעַ געוועזן [בדיבור מפורש, שצריך עוד פרישה מע"ז ושמירת השבת, וכן לא הודיע עדיין 'הזמן'], ווייל דאָס האָט מען נאָכנישט מְגַלָּה געווען [בדיבור מפורש. און] אַז מ'האָט עס נישט מְגַלָּה געווען [במפורש] איז עס נישט בְּכָלִל דַּיבּוּר אַז ס'זאָל מְכַרִּית זיין [הבחירה], ס'איז נאָר בחינת יְדִיעָה, ווייל ס'איז תְּלוּי געווען אין אַזאַן ענין, אין אַזאַ דָּרש [של] משכו 'ידיכם מעבודה זרה' דתלוי גם בשמירת שבת [וואָס ס'איז נישט געזאָגט געוואָרן בְּדַבּוּר, הייסט עס נאָר א] בְּחִינַת יְדִיעָה אַזוי ווי מִחְשָׁבָה, און דאָס איז נישט מְכַרִּית [את] הבחירה, רק הוא] אַזוי ווי די בחינה פון יְדִיעָה, [וואָס] ס'נעמט נישט צי די בְּחִירָה.

כד

סיום ישוב קושיא א (באופן ראשון)

אָבער על כל פנים איז עס טאַקע תְּלוּי געווען, איז עס תְּלוּי געווען אין אַן עֲנִין פון בְּחִירָה [שיפרשו מע"ז. ולפי האמור] איז עס תְּלוּי געווען דערנאָכדעם [אויך] אין שְׁמִירַת שִׁבְתָּ.

¹² ברמב"ן בא (יא, ד): ויאמר משה כה אמר ה' פְּחָצוֹת הַלַּיְלָה. אל פרעה אמר כן, ואל עבדיו, כמו שאמר בסוף דבריו וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלָּה אֵלַי. ולא פירש עתה איזה לילה תהיה המכה הזאת, כי הדיבור הזה והאמירה אל פרעה קודם ראש חודש ניסן היה, וכשיאמר פְּחָצוֹת הַלַּיְלָה לא יִרְדֶּע איזה לילה הוא. והנה לא הודיעם משה ליל מכתם, אבל אמר בחרי אף לא אוסף אני ראות פְּנִיךָ, אבל אתה תקראני, ועבדיך ישתחוו לי פְּחָצוֹת הַלַּיְלָה לצאת מארצך. ובפרשה השנייה (כא יב, יג) פירש 'לישראל' הלילה, וְעַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וגו', ובפרשה השלישית אמר (שם, כט) וְיָהִי בְּחִצֵי הַלַּיְלָה הַזֶּה, ששעשו בו הפסח.

¹³ ואות כג הוא המשך לאות כא.

איבערדעם איז רעכט אַז דעם נס איז געטון געוואָרן [און] ס'איז געווען אינגאַנצן [נאָר] מיטן פֿח פֿונעם שַׁבֿת^כ.

פד

ביאור המדרש המובא בבני יששכר

בבני יששכר מביא מדרש, האדם שעשה עבירה ועשה תשובה, הקב"ה מוחל לו על כל עונותיו. ולכך נקרא שַׁבֿת הגָּדוֹל נאָך אפּשר קען זיין, [לדרכינו] וואָס כ'האָב פריער געזאָגט. זיי ברענגען אַ מדרש, הָאָדָם שֶׁעָשָׂה עֲבִירָה, - ער דער בני יששכר^{כט} ברענגט [אזוי] אַ מדרש, - הָאָדָם שֶׁעָשָׂה עֲבִירָה וְחָזַר בּוֹ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹחֵל לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, וְלִפְנֵי נִקְרָא שַׁבֿת הַגָּדוֹל. קען זיין מיט דער בַּחֲינָה וואָס איך האָב פריער געזאָגט (באות ו-כד), קען זיין איז פֿאַרענטפּערט דער מדרש.

פה

קושיא ד

ולכאורה האָך בתשובה על עבירה אחת, נמחלים 'כל' עונותיו [דהנה] לעולם [קשה בלשון המדרש], וואָס עפּעס, אַז מ'טוט אַן עֲבִירָה [ושב עליה] איז הקדוש ברוך הוא מוחל על 'כל' עֲוֹנוֹתָיו. ס'איז פֿשוט אויך שווער^ל, אַז מ'טוט תְּשׁוּבָה אויף איין עֲבִירָה, איז מען [עפּעס] מוֹחֵל אויף אַלע עֲוֹנוֹת. [דעס] איז דאָך אויכעט עפּעס שווער.

פו

קושיא ה

ובפרט קשה מה שמסיים ולפֿנֵי נִקְרָא שַׁבֿת הַגָּדוֹל, דהוא מאמר שאינו מובן איבערהויפּט [איז קשה] דער 'אויספיר', ולפֿנֵי נִקְרָא שַׁבֿת הַגָּדוֹל.

פז

הקדמה לישוב קושיא ד-ה

אמנם לדרכינו לעיל יובן, דכל ענין הנס רשבת הגדול היתה עבור שידעו כי פֿח הַשַּׁבֿת מועיל לכפר על כל סוגי העונות, עד שלא יצטרכו לז' חילוקי כפרה

נאָר דאָס קען זיין, לְדַרְכֵּנוּ וואָס איך האָב פריער געזאָגט (באות ו-כד) די בַּחֲינָה פֿאַרוואָס ס'הייסט 'שַׁבֿת' הַגָּדוֹל [ותלו זכרון הנס בשבת דוקא ולא בעשירי לחודש], ווייל דאָס נס איז געווען תְּלוּי אין שַׁבֿת, ווייל דאָס נס איז נאָר געוועזן דורכדעם וואָס זיי [בכורי מצרים] האָבן געגלייבט [שיהיה מכת בכורות], ווייל זיי האָבן געזען מ'מאַכט אַ קָרְבֵּן פֿסַח. און דעם קָרְבֵּן פֿסַח האָט מען נאָר געמאַכט ווייל ס'איז געווען מִשְׁכּוֹ יִדְיָכֶם מִעֲבֹדָה

^כ ועיין בַּחֲינָה זו בענין שבת הגדול, וכן בביאור הפסוק בַּשּׁוּבָה 'נִנְחַת' תְּנִשְׁעוֹן, גם בס"ג שבת הגדול תשכ"ב. וכן ביאר רבינו בכל זה גם בס"ג שבת הגדול תשי"ג (לשון קדשו קונטרס קמג) [רק דשם הוא באופן אחר קצת בישוב קושיית הבית יוסף והטורי זהב דלעיל, דמשמיענו בענין השומר שבת כהלכתו, דאף שעבודה זרה הוא ענין של מינות, ובמינות הרי אמרו דהפורש ממינות מייט, מכל מקום ע"י כח השבת מהני ליה התשובה לעבודה זרה, שלא יהא דינו חמור כמינות גמור ממש שאין מתקבל תשובתו בחיים].

^{כט} בבני יששכר (ניסן ג, ד): מדרש פליאה הובא בספר צפנת פענח (לרבי יוסף בן משה מפרעמיסלא, ריש ערך תשובה, שהביא כן בשם ספר פליאה), ובספר עפר יעקב (ריש פרשת בא, לרבי יעקב ב"ר יצחק יוסף גוניס) המחובר לטהור ספר דעת זקנים (לבעלי התוספות, הנדפס בליוורנו תמ"ג ביחד עם ספרו מנחת יהודה על פירשי עה"ת), וזה לשונו: האדם שעשה עבירה וחזר בו ועשה תשובה הקב"ה מוחל לו כל עונותיו ולכך נקרא שבת הגדול, עכ"ל. והוא פלא. ונראה לפרש וכו'.

^ל מלבד מה שקשה על סיום המאמר כדלהלן בקושיא ה, קשה גם על תחלת המאמר.

זָרָה, און דאָס האָט נאָר געקאָנט זיין דורכן שַׁבָּת, ווייל אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש, אַז ער איז שוּמֵר שַׁבָּת [איז] מוחלין לו. דאָס קען נאָר זיין - מ'זאָל מוֹשֵׁף זיין מַעֲבֹדָה זָרָה, קען נאָר זיין - דורך שְׁמִירַת שַׁבָּת.
על כל פנים [איבערדעם] אין שַׁבָּת האָט מען אָנגעהאַנגן [זכרון הנס, לפי שבו נמשך כח הכפרה על כל העונות, ואפילו על עבודה זרה, ומכח זה נעשה כל הנס].

פח

ישוב קושיא ד

והוה שאמר במדרש דאם עשה תשובה מוחלין לו על 'כל' עונותיו, והכוונה על זה דעל ידי שמירת שבת מועיל התשובה לחדו, על כל מין עון, ואפילו על החמורות

דאָס קען זיין דער פֿשט אין מדרש.

אַז דער שַׁבָּת נוצט מיר אפילו [אויף] 'אַזעלכע' עֲבֵרוֹת וואָס מ'ברויך ד' חילוקי פֿפֿרה, [איבערדעם] איז הָאָדָם שְׁעָשָׂה עֲבִירָה וְחָזַר בּוֹ וַעֲשָׂה תְּשׁוּבָה, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹחֵל לוֹ, [און] זאָלסט נישט מיינען [דמוחל לו רק על אותן עבירות דמהני להם תשובה לחדו], זאָגט ער אַלע עֲבֵרוֹת זענען אין דעם, [אויף] אַלע עֲבֵרוֹת איז אַ מַצִּיאוֹת מְקַבֵּל צו זיין די תְּשׁוּבָה, אַז מ'זאָל מוֹחֵל זיין [לגמרי] 'אַך' חילוקי פֿפֿרה.
[שהרי] דאָס האַרבסעט איז דאָךְ עֲבֹדָה זָרָה פון די ד' חילוקי פֿפֿרה [שהרי יש בה גם עון חילול השם]^י, און [אפילו] פון דעם איז אויך אַ מַצִּיאוֹת אַז מיט תְּשׁוּבָה [לחדו ימחול לו הקב"ה, בזכות שמירת השבת].

[ומה שאמר דמוחלין לו על 'כל' עונותיו, אין הכוונה דבתשובה על עבירה אחת מוחלין גם על שאר עבירות. אלא הכוונה דעל 'כל' סוגי עבירות הוא כן, דיכול להעיל תשובה לחדו כששב על אותה עבירה, ואפילו בעבירות החמורות, באם הוא שומר שבת כהלכתו].

פט

ישוב קושיא ה

ולחביא ראייה לזה, מסיים המדרש ולפך נקרא שַׁבָּת הַגָּדוֹל. דהרי עבור זה נקרא 'שבת' הגדול, ונקבע זכרון הנס לשבת, ולא לעשירי לחדש, לפי שכל ענין הנס היתה על ידי בחינה זו רבזכות השבת הועיל להם תשובה לחדו, ואפילו על חטא עבודה זרה החמורה

און וְהָרָאִיָּה זאָגט ער, וְהָרָאִיָּה וּלְפָךְ נִקְרָא שַׁבָּת הַגָּדוֹל.

ווייל פֿאַרוואָס הייסט עס 'שַׁבָּת' הַגָּדוֹל [ולא שעשירי בחודש נקרא 'יום' הגדול, ואפילו בחול], ווייל נאָר דורכן שַׁבָּת האָט דעמאָלט געקאָנט זיין מִשְׁכּוֹ יְדִיכָם מַעֲבֹדָה זָרָה. זעט מען דאָךְ אַז מיט שַׁבָּת אַליין האָבן זיי געהאַט דעם כֹּחַ אַז מ'זאָל מוֹחֵל זיין אויף עֲבֹדָה זָרָה, [און] מ'זאָל האָבן דעם כֹּחַ פֿאַר די קִרְבָּן פֿסח, [אז] זיי האָבן מְקַרֵּב געווען דעם קִרְבָּן פֿסח מיט בְּטוּל עֲבֹדָה זָרָה. זיי האָבן מיטן שַׁבָּת געהאַט דעם כֹּחַ.

צ

איז שוין געדרינגען ממילא, - איבערדעם איז רעכט, - פון דעם איז געדרינגען אַז האדם שעשה [עבירה], אַז מיט תְּשׁוּבָה איז אַ מַצִּיאוֹת, [אז] אפילו ס'איז נאָר וַעֲשָׂה תְּשׁוּבָה [לחדו], וועט זיין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹחֵל לוֹ [בצירוף שמירת השבת כהלכתו, אז] מ'קאָן תְּשׁוּבָה טון אויף 'אַלע' עֲוֹנוֹת, ס'איז דאָ דעם מַצִּיאוֹת.

[און] דער מַצִּיאוֹת קאָן זיין דורכן שַׁבָּת, דער יום שַׁבָּת קוֹדֶשׁ, איז אַ מַצִּיאוֹת קאָן גאָר זיין [כפֿרה] על 'כָּל' עֲוֹנוֹתָיו. און דאָס איז דאָךְ דער טַעם פון שַׁבָּת הַגָּדוֹל, [דעל ידי הַשַּׁבָּת] האָבן זיי געהאַט דעם כֹּחַ פון תְּשׁוּבָה [לחדו].

צא

סיום התורה

און כל ברכאן דלעילא ונתתא ביומא שביעא תליין^א.

אלעס וואָס ס'איז געטון געוואָרן [במשך השבוע], ווערט דאָך געטון אין [דעם] שַׁבַּת פריערער.

איבערדעם דער גאַנצער נס וואָס ס'האָט זיך אָפּגעטון מיט אידן [ביום א' דפסח], אַז אידן זענען אַרויס פון מצרים, און די אַלע נסים וואָס איז דעמאָלטס געווען, איז דאָך אַלעס געטון געוואָרן אין [דעם] שַׁבַּת פריער.

דאָס איז דאָך דאָס פֿשטות [הטעם, שלכן] הייסט עס טאַקע פאַרדעם [אַזוי, ווייל] ס'איז טאַקע אַ שַׁבַּת 'הגדול'.

צב

אַזוי ווי ער דער אַוהב ישראל זאָגט עס^ב, מ'זוכט טעמים פאַרוואָס ס'הייסט שַׁבַּת הַגְּדוֹל, זאָגט ער מ'דארף נישט זוכן טעמים, ווייל ס'איז דאָך בַּאֲמַת געווען אַ שַׁבַּת הַגְּדוֹל, [שהרי] ס'איז דאָך געשען אַזעלכע גרויסע זאַכן אין יענעם שַׁבַּת. וואָס ברויך מען אויף דעם [עוד] טעמים, זאָגט ער אין אַוהב ישראל.

^א בווהר הק' יתרו (דף פח): הָכִי תֵּאָנָא, כָּל בִּרְכָאן דִּלְעִילָא וְתִתָּא, בְּיוֹמָא שְׁבִיעָא תְּלִין. וְתֵאָנָא, אָמַאי לָא אֶשְׁתָּכַח מֵנָּא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָא, מִשּׁוּם דִּהְיָהּ יוֹמָא מְתַבְּרָאן מִינֵיהּ כָּל שְׁיִתָּא יוֹמִין עֲלָאִין, וְכָל חַד וְחַד יְהִיב מְזוּנִיָּה לְתִתָּא, כָּל חַד בְּיוֹמִיו, מִהֵיאָר בִּרְכָּה דְּמִתְבְּרָאן בְּיוֹמָא שְׁבִיעָא.

^ב באוהב ישראל (בהשטטה לשבת הגדול): טעם לקריאת שם שבת הגדול. הקדמונים בקשו טעם לזה, זה בכה וזה בכה, ונפלאותי מאוד על בקשת הטעמים. ונאמר, כי בעת גאולת מצרים התחילו מוחין גדולות להאיר בהעולמות, והם חיות העליון. וכל שבת ושבת, אזי מתנוצץ האור העליון ממוחין גדולות להעולמות, וכל ימי השבוע מקבלין שפע עילאה משבת קודש. וכל שבתות השנה מקורן ומבוען הוא משני שבתות שבשנה, היינו שבת הגדול ושבת תשובה, והם הראשים לכל שבתות השנה. אולם בריאת העולמות היה בניסן ובתשרי, אך בתשרי היה בבחינת הריק, היום הִרַת עוֹלָם, בחינת נראה ואינו נראה. ולכן קרא שבת תשובה - מעולם היראה, והיא הנותנת יראה עילאה לכל שבתות השנה - ושבת הגדול בשם שבת כלה, לפי שבהם היה דורשים הראשי ישיבות, וגם עד עתה נהגו הרבנים בכל עיר ועיר לדרוש בשבתות האלו וכו'. וכלך נהגו גם כן שהחתן דורש לפני החתונה, והוא גם כן מטעם הנ"ל וכו'. והנה הדרשה שהיו החכמים הקדמונים דורשים, היה נחלק לשני פנים, הפן האחד שהיה במשמעות הדיבורים ענין פנימי נסתר ונעלם, ואינו נגלה לשום אדם, רק למי שמבקש דבר ה' באמת ומבין מדעתו. והפן הב' הוא הלבוש שהחכם מלביש בו את הענין הפנימי הנעלם הנ"ל, והענין מהדיבורים של הלבוש הנ"ל הוא גם כן דבר נאה ומתקבל וכו'. ונחזור לענינינו, שבתשרי היה הריק, ובניסן היה הלידה, תחלת 'התגלות' כח העליון והארת אורות העליונים. וְשַׁבַּת קוֹדֶשׁ, הראות לישראל כל חירו וכל טיבו וכל ברכאין טבין דלעילא, ואז כאשר התחילו להאיר בְּשַׁבַּת המוחין גדולות, שוב לא פסק והולך ומאיר, ואז נתגלה אהבת העליון ודביקות הכנסת ישראל לאביהם שבשמים, ולכן נפתח אז המקור המאיר ובא לכל שבתות השנה התעוררות תשובה ודביקות עליון. וכלך הזמין השי"ת שיהיה אז השבת הלז בעשור לחודש דוקא, כדי שיהיה אז קיחת השם, כמו שנתבאר. והוא כי בזמן השיעבוד והגלות היה הקליפות למעלה ראש רח"ל, והיו נאחזין בהמוחין דקטנות מהקדושה, והיו עובדים אז למזל טלה ראש לכל המזלות. והוא הבכור לכולם. וה' הכה כל הבכורים שבמצרים, וזהו ענין מכות הבכורים. ובעוד שהיה הגלות והשיעבוד היה תוקף כח יד הקליפות רח"ל, עד שהוצרך אז הקב"ה כביכול בכבודו ובעצמו לעבור בארץ מצרים. ונאמר (בא יב. יב) וְהִפְתִּי כָל בְּכוֹר וְגו', וביערים וטיאטס מן העולם, עד שהפילים עם בכוריהם. ובעת הזאת התחילו המוחין גדולות להאיר בישראל, ולהם משפט הבכורה, והוציאם מבין בכורי מצרים לבחינת בני בכרי יִשְׂרָאֵל (שמות ד. כב). וענין בכור הוא כוחו וראשית אונן. הוא החכמה עילאה הנק' ראשית, התחלת הכח חמתחיל להתנוצץ בציר מועט וכו', וכמעט שאין לו ציור כלל וכו', והיא הנותנת חיות לכל העולמות בכת אין סוף יתברך ויתעלה, והוא נשמת העולם, מחשבה עילאה, בערך ראש מחשבת ישראל אשר עלו במחשבה, הכל בשביל ישראל הנקראים ראשית בשורשם, קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לְה' רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ (ידמ"ב ב. ג). אולם ציור מועט המציאות מְעִין בִּינָה, ובחכמה יש כח בינה והוא אב לכולם, מה רבו מְעִשֵׂי ה' כְּלָם בְּחִקְהָ עֲשִׂית (תהלים קד. כד). כמו שכתב בווהר הק' כולם בחכמה עשית 'בבינה' וכו'. והיה אז בעשור לחודש, כדי שיהיה אז קיחת השם, להכניעו ולהשפילו מחלק בכורה. ואז התחילו מוחין גדולות להאיר על ישראל, וזהו ענין שַׁבַּת הגדול וכו'.

לשון שבת הגדול תשט"ז (חלק א) **קדשו** טו

זאָגט ער אַרויס, - [און] דאָס איז דער אַמֶת טאַקע, טאַקע לויטן זוהר הקדוש^{לא}, - אַז אַלעס ווערט געטון [אין] שַבֿת דערפֿריער.
 דעם גאַנצע ענין וואָס דאָ האָט זיך אָפֿגעטון [ביציאת מצרים], אַזעלכע גרויסע ענינים וואָס ס'איז געטון געוואָרן אין דער וואָך פון יציאת מצרים, דאָס איז געטון געוואָרן [אין] שַבֿת דערפֿריער.

צג

ברכת הקודש

אזוי אַרומער האָף מיר, [שיתקיים עתה] כִּימִי צִאתָךְ מִמִּצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת (מִיכָה ז, טו).
 ס'זאָל שוין מְקוּיָם ווערן, ס'זאָל שוין נִתְעוֹרֵר ווערן די אַלע נִסִּים וְנִפְלְאוֹת. [און] מ'זאָל מיר שוין געהאַלפֿן ווערן.
 הַחֲדָשׁ אֲשֶׁר יִשׁוּעוֹת בּוֹ מְקִיפּוֹת^{לב}. יִשׁוּעוֹת בּוֹ מְקִיפּוֹת, ס'רינגעלט אַרום די יִשׁוּעָה אין די וואָכן כִּסְדֵּר.

דער אייבירשטער זאָל העלפֿן:
 מ'זאָל די זִכְיָה האָבן, - אוי וויי - טאַקע [היצט] אין די יָמֵי הַנִּסָּן, זאָל מען טאַקע זוכה זיין [להגאולה שלימה].
 [וכדכתיב] שְׁמַרְיָם לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹתָם' (בא יב, מב), ס'איז דאָךְ אַ נִצְחִיּוּת, דער זמן ווען אידן האָפֿן און וואַרטן, 'שְׁמַרְיָם' לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹתָם^{לד}.
 וואָס אידן שטייען בְּכִלְיוֹן עֵינִים, און מ'האַפט אויף יִשׁוּעָת הַשֵּׁם יִתְבָּרָךְ.

יְרַחֵם הַשֵּׁם יִתְבָּרָךְ, יְרַחֵם הַשֵּׁם יִתְבָּרָךְ עַל עַמּוֹ וְעַל אֶרְצוֹ.
 בְּמַהֲרָה זאָל מען שוין געהאַלפֿן ווערן.
 מ'זאָל זוכה זיין [למוצרים ולרגלים אחרים], ס'זאָל זיין שְׁשִׁים וּשְׁמֹנִים^{לד}.
 מ'זאָל מיר זוכה זיין מְקַבֵּל צו זיין 'די טעג' בְּאַנְפִּין נְהִירִין, מיט שְׂמֵחָה און מיט נַחַת.
 וְנֹאכַל שֵׁם מֶן הַזִּבְחִים וּמֶן הַפִּסְחִים^{לד}.
 מ'זאָל זוכה זיין צו זען יִשׁוּעָת הַשֵּׁם יִתְבָּרָךְ, מיט קְדוּשָׁה און טְהָרָה.
 בְּהַתְרוֹמְמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, וּבְהַתְגַּלוֹת כְּבוֹד שְׁמִים עֲלֵינוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

^{לב} מלשון היוצרות במוסף לשבת החודש.

^{לד} מלשון שומר 'ומצפה', וכפירוש רש"י שם בפרשת בא בהרישא דקרא ליל 'שְׁמַרְיָם' הוא לה', עיי"ש.

^{לה} מלשון ברכת אשר גאלנו, שאומרים בליל הסדר.

